

Analytical study of simple, compound and asymmetric measures in traditional Turkish folk music

Geleneksel Türk halk müziğinde basit, bileşik ve aksak ölçülerin analitik incelenmesi

Erdal Tuğcular¹

Abstract

In this research, it is aimed to analytically investigate simple compound and asymmetric measures in Traditional Turkish folk music. Despite various shortcomings, mistakes and controversial aspects, the "TRT Turkish Folk Music Repertory", which has about 5,000 folk songs, is also an important source for such purposes as research and investigation. In this research, based on this source, the simple, compound and error measures discussed are reclassified and used in Turkish Folk Music; beats, time and sequence. Approximately five thousand folk songs and seven hundred non-verbal melodies are supported by selected examples from the air, explained with figures and tables. In this research, which is carried out in a scanning model and a descriptive approach, the data are presented with an analysis of sources and an analytical point of view. As a result of the research, it is found that the compound which is written in simple, compound and faulty measurements is very different from the compound 9/8, the measurements of 10/16 are very few, 6/8, 12/8, 9/4, 9/16, 7/16 measurements were found to be widely used in certain regions 2/4, 4/4, 9/8 and it was also found that one of the main determinants of the metrics was the metronome speed.

Keywords: Measure; simple meter; compound meter; asymmetric meter; Turkish Folk music.

(Extended English abstract is at the end of this document)

Özet

Bu araştırma, Geleneksel Türk halk müziğindeki basit, bileşik ve aksak ölçülerin analitik incelenmesini amaçlamıştır. Çeşitli eksikleri, yanlışları ve tartışmalı yanlarına rağmen, yaklaşık 5000 türküden oluşan "TRT Türk Halk Müziği Repertuarı" araştırma ve inceleme gibi amaçlara yönelik olarak önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Bu çalışmada, bu kaynağa dayalı olarak, ele alınan basit, bileşik ve aksak ölçüler yeniden sınıflandırılarak, Türk halk müziğindeki kullanım biçimleri; vuruş, zaman ve dizilim olarak belirlenmiştir. Yaklaşık 5000 türkü ve yedi yüz sözsüz oyun havası içerisinde seçilmiş örneklerle de desteklenerek, şekil ve tablolarla açıklanmıştır. Tarama modelinde ve betimsel bir yaklaşımla gerçekleştirilen bu çalışmada veriler, kaynak taraması yapılarak ve analitik bir bakış açısıyla ortaya konmuştur. Araştırma sonucunda, incelenen basit, bileşik ve aksak ölçüyle yazılmış oldukça çeşitli türküler olduğu, bunlardan bileşik 9/8, 10/16'lık ölçülerin çok az, 6/8, 12/8, 9/4, 9/16, 7/16'lık ölçülerin belirli bölgelerde, 2/4, 4/4, 9/8'lik ölçülerin oldukça yaygın olarak kullanıldığı belirlenmiş, ayrıca ölçülerle ilgili temel belirleyici unsurlardan birinin de metronom hızı olduğu anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ölçü; basit ölçü; bileşik ölçü; aksak ölçü; halk müziği.

¹ Associate Prof. Dr., Gazi University, Gazi Education Faculty, Department of Fine Arts Education, etugcular@yahoo.com

1.Giriş

Türkiye’de geleneksel Türk halk müziğinin ülke genelinde yaygınlaşmasında en önemli hizmet Cumhuriyetin ilanından sonra kurulan radyo yayıncılığı ile olmuştur. 1927’de İstanbul ve Ankara’da kurulan radyolar, ilk başlarda halk müziği yayınlarına fazla yer vermemekteydi. (Elçi 2008:49-51). Daha sonra kurulan bölge radyoları ve ardından televizyon yayınlarının başlaması ile birlikte Türk halk müziğinin ülke çapında yaygınlaşması TRT Kurumu tarafından yürütülmüştür. Radyo yayınlarından önce, 1926 yılından itibaren derleme çalışmaları başlamıştır. Darülelhan Heyeti tarafından 1926, 1927, 1928 ve 1929 yılında yapılan dört derleme gezisinde, toplam 1000 kadar türkünün ya ses kaydı yapılmış ya da doğrudan notası yazılmıştır. 1937-1953 yılları arasında Ankara Konservatuvarı tarafından 16 derleme gezisi yapılmış, yurt çapında yaklaşık 7000 türkü ve oyun havası derlenmiştir. Bunlardan 1000 kadarını Muzaffer Sarısözen notaya almıştır. Toplanan bu ezgiler Ankara Devlet konservatuvarı arşivinde bulunmaktadır. Bu arşivin bir kısmı Nida Tüfekçi ve Yücel Paşmakçı tarafından TRT THM arşivine aktarılmıştır (Büyükyıldız 2009:107.113).

Derlenen türkülerin bir kısmı notaya alınarak “THM repertuar sayısı, inceleme tarihi, yöre, kaynak kişi, derleyen, derleme tarihi ve notaya alan” künyesiyle arşiv oluşturulmuştur. Bu arşivde bulunan türkülerin radyolarda yayımlanmasıyla birlikte, halkın başka yörelerin de türkülerini dinleme olanağı doğmuştur. Bugün, TRT Kurumu tarafından “THM Sözlü Eserler Antolojisi” adıyla iki cilt olarak 4200 türkü notası yayınlamıştır (TRT web 2016). Çeşitli eksikleri, yanlışları ve tartışmalı yanlarına rağmen, yaklaşık 6000 türkü ve sözsüz ezgiler bulunan “TRT Türk Halk Müziği Repertuarı” araştırma ve inceleme gibi amaçlara yönelik olarak önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Bu çalışmada, yeterli türkü sayısına sahip ve yayına açık olmadığı için, diğer arşivlerden Kültür Bakanlığı, konservatuvar gibi kurumsal arşivler araştırma dışında tutulmuştur.

Halk türkülerinin, notayla kayıt altına alınması, onların yaygınlaşması ve gelecek kuşaklara aktarılmasına yönelik önemli bir çalışmadır. Bugün mevcut repertuar notalarının doğru ve tam seslendirme için oldukça yetersiz olduğu bilinmektedir. Günümüzde geleneği bilen ustalar bu yetersizliği bir ölçüde telafi edebilirler. Ancak, bu aktarımın geleceğe geçmeden, yozlaşmadan yapılabilmesi için çeşitli zorluklarla derlenen türkülerin notalarının yeniden gözden geçirilmesi ve notasyon sisteminin geliştirilmesi ihtiyacı ortaya çıkmaktadır.

Notaya alınan türküler incelendiğinde, notasyon açısından gözlenen belirsizlikler şunlardır:

Tempo (hız) belirsizliği: genellikle türkünün metronom sayısı ya da tempo terimi belirtilmemesi,

Ölçüyle ilgili belirsizlik: çeşitli nedenlerle yanlış ve abartılı notaya alınan ölçüler,

Makamsal belirsizlik: aynı donanımı farklı makamlarda kullanma, makamların yöresel özelliklerine uygun perdelerinin belirtilmemesi,

Süslemelerle ilgili belirsizlik: bazı türkülerdeki sadece gırtlak vibratoları yazılırken, bazılarında yazılmaması, ayrıca stacatto, legato vb. gibi çalma tekniklerinin belirtilmemesi,

Çalgıyla ilgili belirsizlik: çalgılara uygun bir nota yazısı kullanılmaması, örneğin: çoğunlukla bağlamanın çaldığı nota ile sesin söylediği nota aynı olması,

Tavırla ilgili belirsizlik: yöresel çalma ve söyleme tekniklerine uygun bir nota yazısı kullanılmaması,

Artikülasyon belirsizliği: sözlerin söylenişi ve yöresel özellikleri yansıtan bir yazının kullanılmaması,

Sözlerle ilgili belirsizlik: sözlerin telaffuzu ve anlamı ile ilgili belirteçlerin kullanılmaması gibi belirsizlikler önemli notasyon eksiklikleri olarak görülmektedir.

Yukarıda ifade edilen belirsizliklerin yanı sıra, halk müziğinin yazılı bir geçmişe dayanmaması nedeniyle, kuramsal ve kavramsal olarak da çeşitli eksiklikler ve boşluklar bulunmaktadır. Yazılı olmayan kültürün doğal sonucu oluşan bu durumu Mehmet Özbek şu şekilde ifade etmektedir.

“Halk müziğinin yöreden yöreye değişik özellikler göstermesi, aynı çalgıya, biçime ya da kavrama farklı yörelerde farklı adlar verilmesi, farklı çalgı, biçim ya da kavrama farklı yörelerde aynı adla anılması, konunun zorluğunu araştırma ihtiyacını göstermektedir” (Özbek 1998:6). Uzun yıllar tartışılan ve bir netlik kazanmayan ölçü ya da usul konusu da bunlardan biridir. Ölçü, matematiksel bir kavram olduğu için evrenseldir. Usul ise ölçüyle ilgili uygulamalardır. Bu nedenle ölçüler ele alınırken sadece bir yöreye, bölgeye ya da ulusa atılmış gibi ele almak yanıltıcı olabilir. Öztürk’e göre: “Türkiye’deki modernleşme uygulamaları, tümüyle Batıyı referans alan bir şekilde gerçekleştirildiğinden, geleneksel müzik teorisi alanında da Batılı kavram ve terimlerin egemen duruma getirildiği bir gerçektir. Bu bağlamda usul konusunun günümüzde “öncelikle” ölçü olarak ele alınması anlayışının, geleneksel pratiğin içerik ve işlevleri itibarıyla farklılaşma ve başkalaşmasına yol açtığı görülmektedir” (Öztürk 2008:2).

Günümüzde ölçülerin adlandırılması ve sınıflandırılmasına ilişkin tartışmalar halen benzer şekilde devam etmektedir. Geleneksel Türk halk müziğinde kuram sonradan eklendiği için, bazı kavram ve terimler başka müzik türlerinden alınması doğaldır. Örneğin Batı müziği nota sistemiyle gelen terimler, Geleneksel Türk sanat müziğinden gelen özellikle makam ve usul terimleri bunlar arasındadır. Usul sistemi oldukça geniş bir çeşitliliğe sahiptir. Bu nedenle, kullanılan birçok ortak “ölçü” ye rağmen, “sınıflama, öğretim ve icra” farklılıklarından dolayı, bu çalışmada sadece “matematiksel ölçü” olarak ele alınmıştır.

Geleneksel Türk sanat müziğinde sınıflama yaygın olarak şu şekilde yapılmaktadır:

“Basit Usuller: İki zamanlı nim sofyan usulü ve üç zamanlı semai usulü ki bu iki basit usul bütün diğer usullerin bileşimine girerler.

Mürekkekb usuller: Bileşimine iki ya da daha fazla usulün karıştığı usullerdir ki dört zamanlı sofyan usulünden başlayarak bütün Türk musikisi usulleri bileşik usullerdir. Usuller küçük ya da büyük oluşlarına göre ikiye ayrılırlar.

Küçük usuller: iki zamanlıdan 15 zamanlıya kadar olan usuller küçük usullerdir.

Büyük Usuller: 16 zamanlıdan başlayarak büyüyen usullerdir”(Özkan, 2006:605).

Batı müziğinde ise ölçüler için yaygın olarak kullanılan terimler; “Dictionary of Music”de aşağıdaki gibi adlandırılmaktadır.

Simple meters: “basit ölçüler”,

Compound meters: “birleşik-bileşik ölçüler”,

Asymmetric meters: “aksak ölçüler” olarak çevrilebilecek terimler kullanılmaktadır (Karp 1997:297).

Bu araştırmalarda literatür taramasıyla elde edilen, Geleneksel Türk halk müziğinde kullanılan ölçü ya da usul olarak adlandırılan sınıflamalar ise şu şekilde belirlenmiştir.

Veysel Arseven ve Mahmut Ragıp Gazimihal:

Basit ölçüler: 2/4, 3/4, 4/4

Birleşik ölçüler: 6/8, 9/8, 12/8

Aksak ölçüler: 5/8, 7/8, 9/8, 10/8

Sadi Yaver Ataman:

Ana usuller: 2/4, 3/4, 4/4

Birleşik karma ölçüler: 5/8, 6/8, 7/8, 9/8, 10/8, 12/8

Ahmet Borçkalı:

Basit ölçüler: 2/4, 3/4, 4/4

Birleşik ölçüler: 6/8, 9/8, 12/8

Aksak ölçüler: 5/8, 7/8, 9/8, 10/8

Karma ölçüler: 11 ve daha büyük ölçüler (Terzi 1992:113)

Muzaffer Sarısözen:

Ana usuller: 2/4, 3/4, 4/4 ve 6/8, 9/8, 12/8

Birleşik usuller: 5/8, 7/8, 9/8,

Karma usuller: 10/8 ve daha büyük usuller (Sarısözen 1962:5)

Kemal İlerici:

Küçük ölçüler: İkiz vuruş ölçüler (2/4, 3/4, 4/4), üçüz vuruş ölçüler: (6/8, 9/8, 12/8 ve aksak ölçüler 5/8, 7/8, 9/8, 10/8)

Büyük ölçüler: Dört vuruştan büyük ölçüler: 11/8'lik ve üstü ölçüler (İlerici 1981:402).

Cemil Demirsipahi:

Küçük ölçüler: 2, 3, 4 vuruşlu ölçüler.

Büyük ölçüler: 5, 6, 7, 8, vuruşlu ölçüler.

Azman ölçüler: 8 vuruştan büyük ölçüler

Muammer Sun:

İkişerli ölçüler: 2/4, 3/4, 4/4

Üçerli ölçüler: 6/8, 9/8, 12/8

Aksak ölçüler: 5/8, 7/8, 8/8, 9/8, 10/8 (Özgür, Aydoğan 2015:63).

Talip Özkan:

Aksak olmayan ölçüler: 2/4, 3/4, 4/4, 6/8, 9/8, 10/8

Aksak ölçüler: 5/8, 7/8, 8/8, 9/8

Karma ölçüler: 10/8, 11/8, 12/8, 15/8, 16/8, 18/8, 20/8, 21/8, 25/8, 28/8 (Büyükyıldız. 2009:160)

Atınc Emnalar:

Ana usuller: 2/4, 3/4, 4/4 ve 6/8, 9/8, 12/8

Birleşik usuller: 6/4, 7/4, 8/4, 9/4, 5/8, 7/8, 8/8/, 9/8

Karma usuller:15/4, 10/8, 11/8, 12/8, 15/8, 16/8, 20/8, 21/8 (Emnalar 1998:109-156).

Adnan Atalay:

Basit ölçüler: 2/4, 3/4, 4/4,

Birleşik ölçüler

a)Üçerli bileşik ölçüler: 6/8, 9/8, 12/8

b) İkişerli bileşik ölçüler: 5/8, 7/8, 9/8, 10/8 (Atalay 2009:10).

Çizelge 1: Ölçü sınıflandırmalarına ilişkin yapılmış adlandırmalar

Ölçü	Genel İsim	Ölçü-Usul Olarak Kullanılmış Adlandırmalar
2/4, 3/4, 4/4	Basit	Ana, Küçük, İkişerli, Aksak Olmayan, İkiz
6/8, 9/8, 12/8	Bileşik	Üçerli, İkiz Vuruşlu Aksak olmayan, Ana, Birleşik Karma, Üçerli Birleşik
5/8, 7/8, 9/8, 10/8	Aksak	Birleşik, Birleşik Karma, İkişerli Birleşik
11/8 ve üstü	Karma	Azman, Büyük

Yukarıda ifade edilen ve Geleneksel Türk halk müziğinin önemli eğitimci, düşün adamları ve sanatçıları, bu önemli konu hakkında farklı fikirler ortaya koymaktadırlar.

2. Çalışmanın Önemi (Research Significance)

Bu çalışmada, Geleneksel Türk halk müziğinde kullanılan ölçüler tek tek incelenerek yeniden gruplanmıştır. Vuruş, zaman yapıları ve dizilimler, örneklerle açıklanarak matematiksel bir temele oturtulmuştur. Bu bakımdan tamamen teknik açıdan ele alınan konu, usul ve ölçü ikilemine de bu açıdan ışık tutmayı amaçlamaktadır.

Bununla birlikte yapılan literatür taramasında, eğitimci, düşün ve sanat insanlarının ortak bir görüşte buluşamadığı, anlayamadığı ölçü sınıflandırmasına ait değerlendirmelere rastlanmamıştır. Bu araştırma ile söz konusu görüşler ortak bir payda da ilk kez ortaya konmaktadır. Bu durum, Geleneksel Türk halk müziği eğitime gerek teori, gerek ses, gerekse çalgı eğitimiyle başlayan öğrenciler için de son derece yararlı, karşılaştırmalı, açıklamalı bir çalışma olmak ile birlikte, TRT THM repertuarından örnekler ile pekiştirilerek verilmiş olması bakımından da önem taşımaktadır.

3. Yöntem (Method)

3.1 Araştırma Modeli (Research Model)

Bu araştırma, TRT repertuarında yer alan yaklaşık 5000 türküden seçilmiş basit, bileşik ve aksak ölçüyle notaya alınan türkülerini, ölçü gurubu, dizilim, vuruş yönünden inceleyen betimsel bir çalışmadır. Yapılan çalışmada yer alan türkülerin ölçüleriyle ilgili tablo ek-1'de, incelenen basit, bileşik, aksak türküler ek-2'de verilmiştir.

Bununla birlikte bu araştırma da “doküman analizi” de kullanılmıştır. Doküman analizi hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. (Yıldırım-Şimşek 2000:140)

3.2. Verilerin Toplanması ve Analizi (Data Collection and Analysis)

Araştırmada veriler, TRT -THM repertuarında bulunan konuya uygun notaların tek tek incelenmesiyle elde edilmiştir. Bu çerçevede, basit, bileşik ve aksak ölçü gruplarına göre uygun örnekler belirlenmiş, bu örneklerin mümkün olduğunca bilindik türkülerden ve ölçüyü yansıtacak yeterli içeriğe sahip olmasına dikkat edilmiştir. Seçilen örnekler, ölçü grubu, ölçü rakamı, zaman vuruş ve dizilim biçimleriyle çizelge şeklinde sunulmuştur. Bununla birlikte her ölçü grubuna ilişkin, türkünün kısa bir nota örneği verilmiştir. Bu örneklerde görülen hatalara ilişkin uygun ölçü önerileri, “kırmızı ölçü çizgileriyle” belirtilmiştir. Ayrıca ölçülerin repertuar içindeki sayısal dağılımları ve Anadolu'daki yaygınlık durumları da verilmiştir.

Çizelge 2: 7/8'lik ölçü yapısı

Ölçü	Zaman	Vuruş
7/8	7	3
	1.Dizilim (Örn:15a)	
	2.Dizilim (Örn:15b)	

Örnek 15a: Gökte yıldız aymısın (Rize)

Örnek 15b: Tilkikte çevirdiler yolumu (Aydın)

4. Bulgular Ve Yorumlar (Finding And Comments)

Bir türkünün ölçüsünü duyarak belirleyebilmek için en az üç temel unsurunu belirlemek gerekir. Bunlar:

hangi tür ölçü grubunda olduğu (basit, bileşik, aksak ya da karma)
kaç vuruşlu olduğu,
kaç zamanlı olduğu,
aksak ölçü ise hangi dizilimde olduğudur.

Bu nedenle araştırmada incelenen ölçüler, ölçü belirlemeyi kolaylaştıran bir yaklaşımla ele alınmış, hangi tür ölçü olduklarına göre gruplandırılarak, vuruş ve zaman yapıları ve dizilimleri belirlenmiştir. Bu bağlamda, basit ölçüler 2/4, 2/2, 3/4, 3/8, 4/4, 5/4, 6/4, 7/4, 8/4, 9/4 ve 9/2'lik ölçülerdir. Bileşik ölçüler 6/8, 9/8, 12/8, 18/8'lik ölçüler, aksak ölçüler ise 5/8 (2+3,3+2), 7/8 (2+2+3, 3+2+2), 8/8, (3+2+3, 3+3+2, 2+3+3), 9/8 (2+2+2+3, 2+3+2+2, 3+2+2+2, 2+2+3+2) 7/6, 9/16 ve 10/16'lık ölçüler olarak tespit edilmiştir. Bu ölçüler çizelge biçiminde ve ilgili türkü örneği olarak verilip yorumlanmıştır. Geleneksel Türk halk müziği ölçü gurupları içerisinde yer alan karma ölçüler, konunun ayrıntılı olarak ele alınması gerektiği düşüncesiyle bu araştırmanın dışında tutulmuştur.

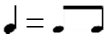
4.1. Basit Ölçüler:

Basit ölçüler “vuruş sayısı” ve “zaman birimi” aynı olan ölçülerdir. Örneğin: 4/4 lük ölçü dört vuruşlu ve dört zamanlı ölçüdür. Vuruş ve zaman birimi dörtlük olduğu için basit ölçüdür. 3/8'lik ölçü üç vuruşlu, üç zamanlı ölçüdür. Vuruş ve zaman birimi sekizlik olduğu için basit ölçüdür.

Genellikle bu sınıfta yer alan ölçüler 2/4, 3/4 ve 4/4'lük ölçülerdir. Ancak, 5/4, 6/4, 7/4, 8/4, 9/4'lük olarak notaya alınan türküler incelendiğinde, bu türkülerin çoğunun “vuruş ve zaman değerlerinin eşit oldukları” anlaşılmaktadır. Örneğin 5/4 lük ölçü beş vuruşlu beş zamanlı ise basit ölçüdür. Beş zamanlı ölçü iki vuruş ise aksak 5/8'lik ölçüdür. Bu şekilde 5/4 ve üstü ölçülerinde basit ölçüler olarak sınıflandırılmasının daha uygun olacağı düşünülmüştür. Bu görüşe ilişkin örnekler aşağıda yer almaktadır.

Vuruş sayısının azalması metronom sayısının artmasıyla orantılıdır. Metronom etkisi 6/8'lik ve 16'likli ölçüler konusunda anlatılmıştır.

Çizelge 2: Basit ölçülerin dağılımı ve vuruş, zaman birimleri

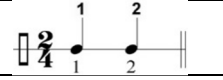
Ölçü Grubu	Vuruş Birimi	Zaman Birimi	Vuruş Sayısı							
			2	3	4	5	6	7	8	9
Basit	Dörtlük Nota		2/4	3/4	4/4	5/4	6/4	7/4	8/4	9/4

Çizelge 2'de görüldüğü gibi, basit ölçülerin vuruş ve zaman birimi, dörtlük nota değeridir.

4.1.1. 2/4'lük Ölçü:

2/4'lük ölçü iki vuruşlu ve iki zamanlı bir ölçüdür. Anadolu'da yaygın olarak kullanılmakla birlikte özellikle İç Anadolu bölgesinde daha sık kullanıldığı görülmektedir. TRT repertuarı sözlü ezgiler kısmında 531 türkü, oyun havaları kısmında ise 60 ezgi belirlenmiştir.

Çizelge 3: 2/4'lük ölçü yapısı

Ölçü	Zaman	Vuruş
2/4	2	2
		

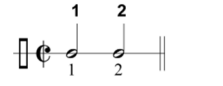

Örnek 1: Açık ey ömrümün varı (Silifke)

4.1.2. Sebare (C) :

Sebare 2/4'lük bir ezginin “özellikle okuma kolaylığı sağlamak için”, nota değerlerinin iki kat arttırılarak 4/4'lük ölçü olarak yazılmasıdır. Ezgi iki vuruşlu olarak uygulanır. Ölçü rakamı olarak 2/2'lik ya da “C” şeklindeki işaretlerle gösterilir. TRT repertuarında bu ölçüyle yazılmış 16 türkü bulunmaktadır.

Çizelge 4: 2/2'lik ölçü yapısı

Ölçü	Zaman	Vuruş
2/2	2	2
		

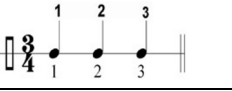

Örnek 2: Madımak oylum oylum (Sivas)

4.1.3. 3/4'lük ve 3/8'lik Ölçü:

3/4'lük ölçü üç vuruşlu ve üç zamanlı bir ölçüdür. Türk halk müziği repertuarında 3/8'lik olarak notaya alınmış örnekler de bulunmaktadır. 3/8'lik ölçü de 3/4'lük ölçü gibi üç vuruşlu ve üç zamanlı bir ölçüdür. Bu nedenle 3/4'lük ölçü olarak yazılmasının daha uygun olacağı düşünülmektedir. TRT repertuarında 3/4'lük ölçüyle notaya alınmış 27, 3/8'lik ölçüyle notaya alınmış 12 türkü bulunmaktadır. Bu durum, TRT repertuarında üç vuruşlu ve üç zamanlı ölçülerin, 2/4'lük ve 4/4'lük gibi basit ölçülere göre daha az yer aldığını göstermektedir.

3/4'lük ölçü süre değeri olarak 6/8'lik ölçüyle eşittir. 3/4'lük ölçü üç, 6/8'lik ölçü iki vuruşlu olduğu için farklı ölçü gruplarında yer almaktadırlar.

Çizelge 5: 3/4'lük ve 3/8'lik ölçü yapısı

Ölçü	Zaman	Vuruş
3/4	3	3
		
3/8		
		

Örnek 3a: Pencereden bir taş geldi (Elazığ)

Örnek 3b: 3/8'lik ölçüyle notaya alınmış türkü: Ben çaya indim (Erzurum)

4.1.4. 4/4'lük Ölçü:

4'lük ölçü dört vuruşlu ve dört zamanlı bir ölçüdür. “C” sembolüyle de gösterilmektedir. En yaygın kullanılan ölçülerin başında gelmektedir. Özellikle İç Anadolu bölgesinde daha sık kullanıldığı görülmektedir. TRT sözlü türküler repertuarında 4/4'lük ölçüyle notaya alınmış 1382, oyun havaları kısmında ise 130 ezgi bulunduğu belirlenmiştir.

Çizelge 6: 4/4'lük ölçü yapısı

Ölçü	Zaman	Vuruş
4/4	4	4

Örnek 4: Helkemi suya daldırdım (Keskin)

4.1.5. 5/4'lük Ölçü:

Beş vuruşlu, beş zamanlı bir ölçü olarak ele alınmıştır. TRT repertuarında 5/4'lük ölçüyle notaya alınmış beş türkü belirlenmiştir. Geleneksel Türk sanat müziğinde 5/8'lik ve 5/4'lük ölçü “Türk Aksağı” olarak adlandırılmaktadır. Ancak vuruş ve zaman ilişkisine bakıldığında Örnek: 5a'da verilen “Ne Gezen Bacalarda” adlı türküsünde olduğu gibi 5/4'lük ölçüyle yazılmış türkü ezgilerinin bir kısmının aksak duyulmadığı, basit ölçü gibi duyulduğu kolaylıkla anlaşılmaktadır. Bazı türkülerinde örnek 5b'de verilen “Arpa Ektim Biçemedim” türküsünde olduğu gibi, 5/4 lük yazıldığı halde ezginin ağır olmasına rağmen aksak duyulduğu anlaşılmıştır. Bu nedenle bu tür ezgilerin ağır metronom sayıları verilerek 2+3 dizilim biçiminde, 5/8'lik ölçü olarak yazılması daha uygun olacaktır. Bu nedenle 5/4'lük ölçüler duyuluşlarından dolayı sınıflamada basit ölçü olarak ele alınmıştır.

Çizelge 7: 5/4'lük ölçü yapısı

Ölçü	Zaman	Vuruş
5/4	5	5

Örnek 5a: Ne gezen bacalarda (Ankara)

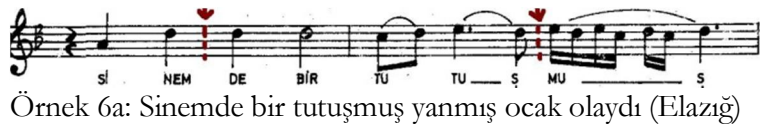
Örnek 5b: Arpa ekim biçemedim (Van)

4.1.6. 6/4'lük Ölçü:

Altı vuruşlu ve altı zamanlı bir ölçü olarak ele alınmıştır. TRT repertuarında 6/4'lük ölçüyle ya da başka bir ölçülerle notaya alınmış 100 civarında türkü bulunmaktadır. Bu türküler incelendiğinde bir kısmının aşağıda örnek 6a'da verilen "Sinemde Bir Tutuşmuş Yanmış Ocak Olaydı" türküsünde olduğu gibi 3/4'lük iki ölçüden, bir kısmının ise örnek 6b'de "Aya Baktım Ay Hani" türküsünde olduğu gibi, ezgisel motif ve cümle yapısının "2/4'lük üç ölçüden oluştuğu görülmektedir. Bu nedenle 6/4'lük ölçü olarak notaya alınan türkülerin 2/4'lük (2/4+2/4+2/4) ya da 3/4'lük (3/4+3/4) ölçü bileşenleri olduğu belirlenmiştir.

Çizelge 8: 6/4'lük ölçü yapısı

Ölçü	Zaman	Vuruş
6/4	6	6

Örnek 6a: Sinemde bir tutuşmuş yanmış ocak olaydı (Elazığ)

Örnek 6b: Aya baktım ay hani (Kars)

4.1.7. 7/4'lük Ölçü:

Yedi vuruşlu ve yedi zamanlı bir ölçü olarak ele alınmıştır. TRT repertuarında 7/4'lük ölçüyle ya da başka ölçüyle birlikte yazılmış, 21 türkü belirlenmiştir. Örnek 7'de verilen "Şemsiyemin Ucu Kare" benzeri 7/4'lük ölçüyle notaya alınmış türkülerden biridir. Bu türküler ağır tempolu bir 7/8'lik aksak ölçü gibi duyulmaktadır. Eğer bir ezgi yedi zamanlı ve yedi vuruşlu ise basit ölçü olarak değerlendirmek daha uygun olacaktır. Bazı türkülerin ise ölçü başına eklenecek dördümlük sus ile 4/4'lük ölçüyle yazılabileceği belirlenmiştir. Yapılan incelemelerde bu durumun, seslendirme ya da notaya alırken yapılan hatalardan kaynaklandığı düşünülmektedir.

Çizelge 9: 7/4'lük ölçü yapısı

Ölçü	Zaman	Vuruş
7/4	7	7

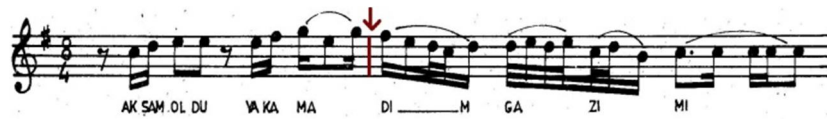
Örnek 7: Şemsiyemin ucu kare (Trakya)

4.1.8. 8/4'lük Ölçü:

TRT repertuarında bu ölçüyle notaya alınmış altı türkü tespit edilmiştir. 4/4'lük ya da 2/4'lük ölçülü ezgilerin söz ya da cümle yapılarından dolayı 8/4'lük olarak notaya alındığı belirlenmiştir. Bu nedenle 8/4'lük ölçü olarak notaya alınan türkülerin 2/4'lük (2/4+2/4+2/4+2/4) ya da 4/4'lük (4/4+4/4) ölçü bileşenleri olduğu belirlenmiştir.

Çizelge 10: 8/4'lük ölçü yapısı

Ölçü	Zaman	Vuruş
8/4	8	8

Örnek 8: Akşam oldu yakamadım gazımı (Ege yöresi)

4.1.9. 9/4'lük ve 9/2'lik Ölçü:

Bu çalışmada iki biçimde 9/4'lük ve ölçü belirlenmiştir. Birinci biçim, örnek 9a'daki gibi ezgisi ağır tempodan dolayı aksak ölçü gibi duyulmayanlar, ikinci biçim ise örnek 9b'deki gibi ezgisi ağır tempolu olmasına rağmen aksak ölçü gibi duyulanlardır. Bu nedenle birinci biçim basit ölçü olarak, ikinci biçim ise 9/8'lik aksak ölçü olarak değerlendirilmiştir. Genellikle zeybek türküleri ve oyunlarında kullanılan 9/4'lük ve 9/2'lik ölçü, zeybek karakterindeki ağırlık, tempo serbestliği gibi özellikleri nedeniyle kendine özgü bir yapısı bulunmaktadır. Bu büyüklükteki ölçünün sayma zorluğu olduğu için, geleneksel icracıların belli ezgisel ve ritimsel kalıpların kılavuz olarak kullanılmaktadırlar. Bu durumu O.M. Öztürk şu şekilde ifade etmektedir. "Bir ağır zeybek ezgisine "eşlik" ediş tarzları bakımından incelendiğinde yerel müzisyenlerin, esas olarak "ritim kalıpları" ve bu kalıpların döngü içindeki "sıralanışları" ile ilgili oldukları anlaşılır (Öztürk 2008:7)

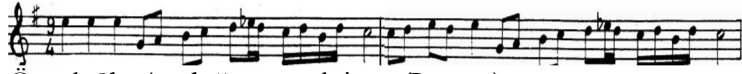
Genellikle Batı Anadolu'da yaygın olarak kullanılan bir ölçüdür. TRT repertuarında 9/4'lük ve 9/2'lik ölçüyle notaya alınmış 79 türkü ve 190 civarında zeybek tespit edilmiştir

Çizelge 11: 9/4'lük ölçü yapısı

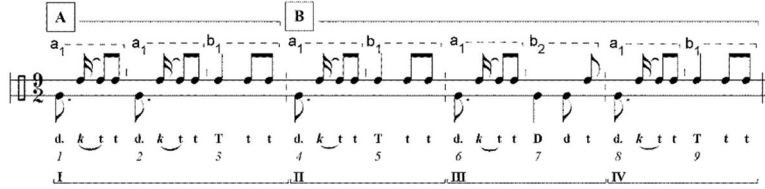
Ölçü	Zaman	Vuruş
9/4	9	9

Örnek 9a: Alida verin barutumumu (Muğla)

Örnek 9b: Ay doğar aşmak ister (Isparta)

Şekil 1: 9/2'lik ölçülü ağır zeybeklerde davul ritmi (Öztürk 2008:6)

Örnek 1c: Sabai zeybeği (İzmir)

4.1.10. Dörtlüklü Diğer Ölçüler

Yapılan araştırmada 10/4'lük ve üzeri ölçüyle notaya alınmış türküler aşağıdaki çizelgede verilmiştir. Bu ölçüyle notaya alınmış örnekler incelendiğinde 2/4'lük ya da 4/4'lük ölçüyle yazılabilecek ölçüler olduğu ve büyük çoğunluğunun sözlü repertuarda yer alan türkülerden oluştuğu belirlenmiştir.

Çizelge 12: TRT repertuarında belirlenen 10/4'lük ölçü ve üzeri notaya alınmış türküler dağılımı

Ölçü	Sözlü Repertuar		Sözsüz Repertuar	
	Notaya Alınan	Diğer Ölçülerle	Notaya Alınan	Diğer Ölçülerle
10/4	-	-	-	-
11/4	1	3	-	-
12/4	1	1	-	-
13/4	1	3	-	-
14/4	-	1	-	-
15/4	7	1	1	1
17/4	2	-	-	-

Genel değerlendirme olarak 2/4'lük ve 4/4'lük ölçülerin Anadolu'da en yaygın kullanılan ölçüler olduğu, onları çok daha az kullanılan 6/4 ve 9/4'lük ölçüler izlediği, diğer ölçülerin ise çok az kullanıldığı söylenebilir. Ayrıca 5/4, 6/4, 7/4, 8/4 ve 9/4'lük ölçüyle notaya alınan türkülerin bazılarının daha uygun ölçülerle yazılabilecekleri değerlendirilmektedir.

4.2. BİLEŞİK ÖLÇÜLER:

Batı müziğinde kullanılan “compound” kelimesi bileşik ya da “birleşik” anlamıyla da çevrilmektedir. Türk halk müziğinde 6/8, 9/8, 12/8’lik ölçüler için çeşitli adlandırmaların yanı sıra “birleşik” sözcüğü de kullanılmaktadır. Birleşik kelimesi Türk Dil Kurumu sözlüğünde; “Birleşerek oluşmuş, basit olmayan, mürekkebe birleşik, bir araya gelmiş, birleşmiş olan, bileşik” olarak tanımlanmaktadır. Bu araştırmada “bileşik ölçüler” olarak adlandırmanın daha uygun olacağı ön görülmüştür.

Bileşik ölçüler, basit ölçülerin dörtlük vuruş ve “dörtlük” zaman biriminin “noktalı dörtlük” vuruş ve zaman birimi olarak yapılanmasıdır. Bu nedenle “noktalı dörtlük süreye eşit üç sekizlik nota değeri” vuruş birimi olarak kullanılır. Bileşik ölçüler, her vuruşa üçerli dizilimin gelmesiyle oluşur. Örneğin 6/8’lik ölçü 3+3, 9/8’lik 3+3+3 şeklindeki üçerli dizilimlerden oluşmaktadır. Basit ölçülerin bileşik ölçü karşılıkları aşağıdaki gibidir.

Çizelge 13: Basit ölçülerin bileşik ölçü karşılıkları ve vuruş zaman ilişkisi

Ölçü Grubu	Vuruş Birimi	Zaman Birimi Dizilimi	Basit Ölçüler ve Bileşik ölçü Karşılıkları					
			Vuruş Sayısı					
			2	3	4	5	6	7
Basit	Dörtlük		2/4	3/4	4/4	5/4	6/4	7/4
Bileşik	Noktalı Dörtlük		6/8	9/8	12/8	15/8	18/8	21/8

4.2.1. 6/8’lik Ölçü:

6/8’lik ölçü iki vuruşlu, altı zamanlı ölçüdür. 3/4’lük ölçü çok hızlandığında; örneğin: “metronom sayısı dörtlük notaya 120 olan 3/4’lük bir ezginin metronom sayısını üç kat artırılıp 360’a çıkarıldığında” ölçüde üç vuruş yapmak güçleşir, vuruş sayısı ölçüde bir vuruşa düşer. 6/8’lik ölçü bu durumun sonucu bir ölçü içerisinde bir vuruşlu, 2 tane 3/4’ lük ölçü varmış gibi oluşan bir ölçüdür. Genellikle Kafkas, Doğu Anadolu Bölgesinde Artvin, Kars Erzurum gibi yörelerde yaygın olarak kullanılmaktadır. TRT 6/8’lik ölçüyle notaya alınmış sözlü 177 türkü, oyun havaları kısmında ise 33 ezgi bulunmaktadır.

Çizelge 14: 6/8’lik ölçü yapısı

Ölçü	Zaman	Vuruş
6/8	6	2

Örnek 10: İndim dere ırmağa (Artvin)

4.2.2. 9/8'lik Ölçü:

9/8'lik ölçü üç vuruşlu, dokuz zamanlı ölçüdür. TRT repertuarında bileşik 9/8'lik olarak notaya alınmış iki türkü belirlenmiştir.

Çizelge 15: 9/8'lik ölçü yapısı

Ölçü	Zaman	Vuruş
9/8	9	3

Örnek 11: Sabahın yemişi bir tane vişne (Artvin)

4.2.3. 12/8'lik Ölçü:

12/8'lik ölçü dört vuruşlu, on iki zamanlı ölçüdür. TRT repertuarı sözlü ezgiler kısmında 117 türkü, oyun havaları kısmında ise 18 ezgi belirlenmiştir. 12/8'lik ölçü de, 6/8'lik ölçü gibi genellikle Kafkas, Doğu Anadolu Bölgesinde Artvin, Kars Erzurum gibi yörelerde yaygın olarak kullanılmaktadır.

Çizelge 16: 12/8'lik ölçü yapısı

Ölçü	Zaman	Vuruş
12/8	12	4

Örnek 12: O yana hindi (Kars)

4.2.4. 18/8'lik Ölçü:

TRT repertuarında bileşik 18/8'lik ölçü olarak notaya alınmış 33 türkü belirlenmiştir. Bu türkülerin ölçü yapıları incelendiğinde genellikle iki biçim ortaya çıkmaktadır. Birinci biçim, örnek 13a'da olduğu gibi üçer motifli cümle yapısına sahip oldukları, ikinci biçim ise örnek 13b'de olduğu gibi 12/8+6/8'lik bir yapıya sahip oldukları belirlenmiştir. Bu nedenle her iki biçimde 6/8'lik olarak ölçülendirilmesi daha uygun olacaktır.

Çizelge 17: 18/8'lik ölçü yapısı

Ölçü	Zaman	Vuruş
18/8	18	6

Örnek 13a: Gelin gelir karşıya (Kars)

Örnek 13b: Gül altında gergef işler (Gümüşhane)

4.2.5. Diğer Bileşik Ölçüler:

Bileşik ölçü grubu içerisinde yer alan 15/8'lik ve 21/8'lik ölçüyle notaya alınmış herhangi bir türkü ya da oyun havası belirlenmemiştir.

Genel değerlendirme olarak, bileşik ölçülerden 9/8'lik ölçünün çok ender kullanıldığı, 6/8 ve 12/8'lik ölçülerin ise genellikle Türkiye'nin doğu, kuzey doğu bölgelerinde yaygın olarak kullanıldığı söylenebilir.

4.3. AKSAK ÖLÇÜLER:

Kurt ve Ursula Reinhard "Türkiye'nin Müziği" adlı iki ciltlik kitap çalışmalarında aksak ölçüleri; "Yakın Doğu ritminin ayrıcalıklı özelliklerinden biri olan, onun sık "asimetrisindeki metrik" olarak ifade etmiştir. Bu tür ölçülerin ölçü rakamlarının yazımına ilişkin olarak; örneğin: 9/8'lik ölçüyü "4/4.5" yani dokuz-sekizlik yerine, "dört buçukluk" olarak göstermek daha yerinde olurdu diye öneride bulunmaktadır. (Reinhard 2008:65) Bu gruptaki ölçülere neden "aksak" denildiğiyle ilgili tartışmalar yapılmaktadır. Ancak yaygın ve yerleşik kavramların yeniden adlandırılması, çoğu zaman bir sonuç vermemektedir. Bu nedenle "aksak ölçüler" yaygın bir kavram olduğu için, bu araştırmada da aynı şekilde yer almıştır.

Çizelge 18: Aksak ölçüler grubu, vuruş ve zaman birimleri

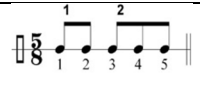

Ölçü Grubu	Vuruş Birimi	Zaman Birimi	Vuruş Sayısı							
			2	3	3	4	4	2	2	2
Aksak	♩ + ♪	♩♩ + ♪♪	5/8	7/8	8/8	9/8	10/8	7/16	9/16	10/16

Çizelge 18'de görüldüğü gibi aksak ölçüler, birim vuruşları "dörtlük ve noktalı dörtlük" olan ölçülerdir. Dizilim biçimleri ise ikişerli ve üçerli tertiplerin bir araya gelmesinden oluşmaktadır. Örneğin 8/8'lik aksak ölçü: 3+2+3, 3+3+2, 2+3+3 gibi ikişerli ve üçerli dizilim tertiplerinden oluşmaktadır. Aksak ölçüler sekizlik nota değerleriyle ifade edilir. Bu çalışmada yer alan aksak ölçüler, THM repertuarında 5/8, 7/8, 8/8, 9/8, 10/8, 7/16, 9/16, 10/16'lık ölçüyle notaya alınmış türkülerdir.

4.3.1. 5/8'lik Ölçü:

5/8'lik ölçü iki vuruşlu, beş zamanlı bir ölçüdür. TRT repertuarında 5/8'lik ölçüyle notaya alınmış 143 sözlü ezgi ve 13 sözsüz ezgi bulunmaktadır. Yapılan incelemede 10/8'lik ölçü olarak notaya alınmış çok sayıda türkünün 5/8'lik olarak yazılabileceği belirlenmiştir. "Özellikle Doğu Anadolu ve Doğu Karadeniz bölgesinde yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir". (Şenol 2016:18) 2+3 ve 3+2 şeklinde iki dizilim biçimi bulunmaktadır.

Çizelge 19: 5/8'lik ölçü yapısı

Ölçü	Zaman	Vuruş
5/8	5	2
	1.Dizilim (Örn:14a)	
	2.Dizilim (Örn:14b)	

Örnekleme 14a: Dama attım değnekleri (Kayseri)

Örnekleme 14b: Merhamet kıl kaşı keman (Sivas)

4.3.2. 7/8'lik Ölçü:

7/8'lik ölçü üç vuruşlu, yedi zamanlı bir ölçüdür. Genellikle 2+2+3 ve 3+2+2 şeklindeki iki dizilim biçimi kullanılmaktadır. “Yaygın olarak Rize, Trabzon, Sivas ve Rumeli gibi bölgesinde görülmekle birlikte az da olsa Anadolu’da diğer bölgelerinde de rastlanılmaktadır”. (Şenol 2016:20)

Çizelge 20: 7/8'lik ölçü yapısı

Ölçü	Zaman	Vuruş
7/8	7	3
	1.Dizilim (Örn:15a)	
	2.Dizilim (Örn:15b)	

Örnekleme 15a: Gökte yıldız ay misin (Rize)

Örnekleme 15b: Tilkilikte çevirdiler yolumu (Aydın)

4.3.3. 8/8'lik Ölçü:

8/8'lik ölçünün geleneksel Türk halk müziğinde yapılan ölçü-usul sınıflamalarında genellikle göz ardı edildiği görülmektedir. 8/8'lik ölçü üç vuruşlu, sekiz zamanlı ve üç dizilim biçimi bulunan bir aksak ölçüdür. Dizilimleri 3+2+3, 3+3+2, 2+3+3 şeklindedir. Süre değeri olarak 4/4'lik ölçüye eşittir. Ancak eşit olmayan üç vuruşlu 4/4'lük ölçü, biçim olarak aksak 8/8'lik ölçüyü ortaya çıkarmaktadır. TRT repertuarında 8/8'lik ölçüyle notaya alınmış 24 türkü belirlenmiştir. Bu durum 8/8'lik ölçünün az kullanılan bir ölçü olduğunu göstermektedir.

Çizelge 21: 6/8'lik ölçü yapısı

Ölçü	Zaman	Vuruş
8/8	8	3
	1.Dizilim (Örn:16a)	
	2.Dizilim (Örn:16b)	
3.Dizilim (Örn:16c)		

Örnek 16a: Evlerinin önü handır (Adana)

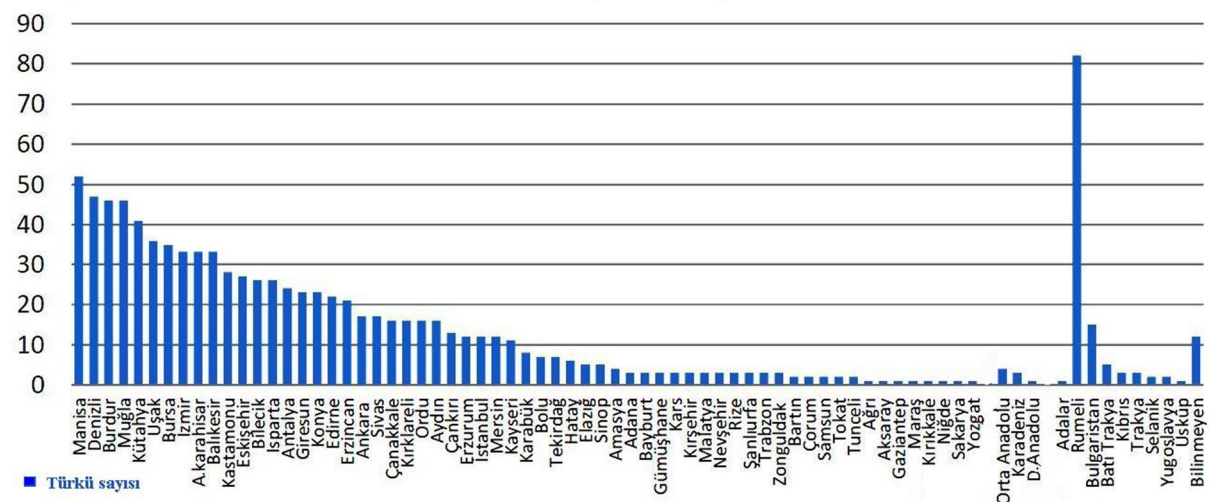
Örnek 16b: Benim adım dertli dolap (Sivas)

Örnek 16c: Elma tekerlendi (Kilis)

4.3.4. 9/8'lik Ölçü:

9/8'lik ölçü, üç vuruşa bölündüğünde bileşik, dört vuruşa bölündüğünde aksak 9/8'lik ölçü oluşmaktadır. Aksak 9/8'lik ölçü dört vuruşlu, dokuz zamanlı bir ölçüdür. Dört dizilim biçimi bulunmaktadır. THM repertuarında 9/8'lik ölçünün, 4/4'lük ölçüden sonra en çok kullanılan ölçü olduğu belirlenmiştir. Şekil 2'de 9/8'lik ölçünün yöresel dağılımı verilmiştir.

Şekil 2: 9/8'lik aksak ölçünün yöresel dağılımı (Şenol 2016:22)

Çizelge 22: 9/8'lik ölçü yapısı

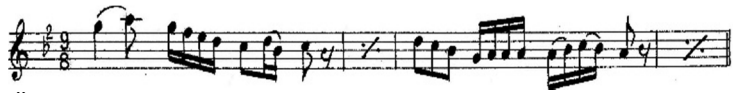
Ölçü	Zaman	Vuruş
9/8	9	4
	1.Dizilim	
	2.Dizilim	
	3.Dizilim	
4.Dizilim		

Örnek 17a: Bahçe bahçe gezersin (Denizli)

Örnek 17b: Al tavandan belleri (Ordu)

Örnek 17c: Amman amman nalbandım (Manisa)

Örnek 17d: Kırklar semahı (Erzincan)

9/8'lik ölçünün dizilimlerine göre yaygınlık durumu sırasıyla şekildedir: 2+2+2+3, 2+3+2+2+2, 3+2+2+2, 2+2+3+2. Bu son biçimden sadece bir ezgi belirlenebilmiştir.

4.3.5. 10/8'lik Ölçü:

10/8'lik ölçü dört vuruşlu, on zamanlı bir ölçüdür. Türk Halk Müziği repertuarında 10/8'lik ölçüyle notaya alınmış 444 türkü, 13 oyun havası bulunmaktadır. Bu ezgilerde, 10/8'lik ölçünün 3+2+2+3, 3+3+2+2, 2+3+3+2 dizilim biçimlerinin kullanıldığı belirlenmiştir. Örnek 18a'da olduğu gibi, dizilimlerin önemli bir kısmı 5/8+5/8 şeklinde yazılmış, genellikle söz ya da tempoya göre ölçülendirilmiş 5/8'lik ölçülü türkülerdir. Bu nedenle 2+3 + 2+3 ya da 3+2 + 3+2 dizilimi biçimler 10/8'lik ölçü olarak değil, 5/8'lik ölçü olarak kabul edilmektedir. Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve Kerkük yöresinde yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. (Şenol 2016:24)

Çizelge 23: 10/8'lik ölçü yapısı

Ölçü	Zaman	Vuruş
10/8	10	4
	1.Dizilim (Örn:18b)	
	2.Dizilim (Örn:18c)	
	3.Dizilim (Örn:18d)	

Örnek 18a: Yar yüreğim yar (Urfa)

Örnek 18b: Vardım baktım demir kapı sürgülü (Elazığ)

Örnek 18c: Ezel bahar olmayınca (Erzincan)

Örnek 18d: Kuyudan su çekerler (Erzincan)

4.3.6. 16'lıklık Ölçüler:

Genel olarak tempo iki kat arttığında, ölçü içerisindeki vuruş sayısının azaldığı görülmektedir. Örneğin: 9/8'lik (2+2+2+3) bir ölçünün temposu iki kat arttırıldığında dört vuruş yapmak zorlaşır, vuruş sayısı daha kolay olan iki vuruşa düşer. Bu durum, başka bir zaman-vuruş ilişkisi ortaya çıkarır. 9/8'lik ölçünün hızlanmasıyla ortaya çıkan bu yeni durum, iki vuruşlu, dokuz zamanlı ve 4+5 dizilimi olan 9/16'lık ölçüyü oluşturur. Türk halk müziğinde, 7/16, 9/16 ve 10/16'lık olmak üzere üç çeşit 16'lıklık ölçü belirlenmiştir.

4.3.6.1. 7/16'lık Ölçü:

7/8'lik ölçünün hızlanması sonucu oluşan, iki vuruşlu, yedi zamanlı ve 4+3 ya da 3+4 şeklinde dizilim biçimleri olan bir ölçüdür. TRT repertuarında 7/16'lık ölçüyle notaya alınmış dokuz türkü bulunmaktadır. Repertuardaki kayıtlı türkü sayısının az olmasına karşın, araştırılan çok sayıda Doğu Karadeniz yöresi oyun ezgilerinin 7/16'lık olduğu belirlenmiştir.

Çizelge 24: 7/16'lık ölçü yapısı

Ölçü	Zaman	Vuruş
7/16	7	2
	1.Dizilim (Örn:19a)	
	2.Dizilim (Örn:19b)	

Örnek 19a: Doldurdum martinimi (Giresun)

Örnek 19b: Dramanın içinde yaparlar pazar (Tekirdağ)

4.3.6.2. 9/16'lık Ölçü:

9/16'lık ölçü iki vuruşlu, dokuz zamanlı bir ölçüdür. Anadolu'da "Teke Yöresi" olarak bilinen Burdur, Denizli ve Isparta civarında yaygın olarak kullanılmaktadır. İki dizilim biçimi bulunduğu belirlenmiştir. Bunlar 4+5 ve 5+4 biçimidir. TRT repertuarında sözlü ezgiler kısmında 64, sözsüz ezgiler kısmında 9 ezgi yer almaktadır.

9/16'lık ve 9/8'lik ölçü zaman zaman aynı ölçüymüş gibi değerlendirilmektedir. Oysa 9/16'lık ölçünün iki vuruşlu olması, aynı zamanda ezgi hızının da belirli bir metronom süresinin üstünde olması anlamı taşımaktadır. Bu nedenle ezgi karakterinin ortaya iyi çıkabilmesi için, notaya alırken ve icra ederken bu konuya dikkat edilmelidir. Bu durum, diğer onaltılıklı ölçüler için de geçerlidir.

Çizelge 25: 9/16'lık ölçü yapısı

Ölçü	Zaman	Vuruş
9/16	9	2

Örnek 20a: Dere geliyor dere (Burdur)

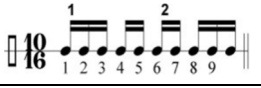

Örnek 20b: Şu Dirmilin sipsisi kamaştan (Burdur)

4.3.6.3. 10/16'lık Ölçü:

10/16'lık ölçü iki vuruşlu, on zamanlı bir ölçüdür. Ölçü dizilimleri 5+5 şeklinde olduğu için aksak olarak duyulmamaktadır. TRT repertuarının sözlü ezgiler kısmında 10/16'lık ölçüyle notaya alınmış 9 türkü bulunmaktadır. Genellikle Kerkük türkülerinde kullanıldığı görülmektedir.

Çizelge 26: 10/16'lık ölçü yapısı

Ölçü	Zaman	Vuruş
10/16	10	2
	1.Dizilim (Örn:21a)	
	2.Dizilim (Örn:21b)	

Örnek 21a: Hacı faracın kızısın (Kerkük)

Örnek 21b: Sen bir yana bir yana (Kerkük)

Genel değerlendirme olarak aksak ölçülerde en yaygın kullanılan ölçünün 9/8'lik ölçü olduğu, onu sırasıyla 10/8, 7/8 ve 5/8'lik ölçülerin izlediği görülmektedir.

5. Sonuç Ve Öneriler (Conclusion And Recommendations)

Geleneksel Türk halk müziği repertuarı içerisinde yer alan basit, bileşik ve aksak ölçülerin oldukça geniş bir yelpazede kullanıldığı görülmektedir. Analitik olarak incelenen bu ölçüler, mevcut kullanımlarıyla şu şekilde gruplandırılmıştır.

Basit ölçüler: 2/4, 3/4 - 3/8, 4/4, 5/4, 6/4, 7/4, 8/4, 9/4 - 9/2'lik ölçüler.

Bileşik ölçüler: 6/8, 9/8, 12/8, 18/8'lik ölçüler, bunlardan bileşik ölçü grubu içerisinde olup kullanılmayan 15/8, 21/8'lük ölçüler.

Aksak ölçüler: 5/8, 7/8, 8/8, 9/8, 10/8, 7/16, 9/16, 10/16'lük ölçüler.

Bu araştırmada incelenen ölçülerin:

2/4, 4/4, 9/8'lik ölçülerin oldukça yaygın, 5/8, 6/8, 7/8, 10/8, 12/8, 9/4, 7/16, 9/16'lık ölçülerin belirli bölgelerde yaygın, 3/4, 3/8, 8/8, bileşik 9/8, 10/16'lık ölçülerin ise çok az kullanıldığı,

Notaya alınan türküler incelendiğinde özellikle basit ölçülerde 5/4, 6/4, 7/4, 8/4 ve 9/4'lik, bileşik ölçülerde 18/8'lik, aksak ölçülerde ise 10/8'lik ölçülerin uygun ölçülendirme yapılarak yazılmadığı,

5/4, 7/4, 9/4'lük gibi ölçülerin, yavaş tempo sonucu vuruş sayısının artarak eşit vurulur hale gelmesi sonucu, basit ölçülere dönüştüğü,

6/4'lük ölçünün incelenen bütün örnekleri ya 3/4'lük ya da 2/4'lük ölçü temelli olduğu,

Vuruş ve hızının birbiriyle ters orantılı olduğu; hız arttıkça vuruşun azaldığı, hız azaldıkça vuruşun arttığı,

7/8, 9/8, 10/8'lik ölçüler, hızlı tempo sonucu 7/16, 9/16, 10/16'lık gibi ölçülere dönüştüğü sonucuna varılmıştır.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre aşağıdaki önerilere yer verilmiştir:

TRT repertuarında yer alan türkülerin, önce yukarıda sıralanan ölçülerle yazılmış yazım hataları gözden geçirilip, yeniden ölçülendirilmelidir. Bunun için bireysel ve kurumsal çalışmalar yapılmalıdır

Öğrenme kolaylığı sağlamak için, geleneksel Türk halk müziği eğitimi veren müzik eğitimcilerin, ölçünün vuruş-zaman ilişkisini güçlendirerek anlatmalarının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Müziksel işitme eğitimcileri, bileşik ve aksak ölçülerin pekişmesine yönelik daha çok “ritim diktesi” yapmalıdır.

Bu araştırmada kullanılan örnekleri daha ayrıntılı incelemek isteyen araştırmacılar, Ek’de verilen repertuar numaralarından ilgili türkülerini inceleyebilirler.

Kaynakça

- Akbıyık S., (2017). Repertuar Türküleri Külliyyatı <http://www.repertukul.com/>.
- Atalay, A. (2009). Müzik Eğitiminde Ölçü Gruplamaları ve tanımlamalarına Yeni Bir Bakış. 8. Ulusal Müzik Eğitimi Sempozyumu, Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Elçi A., (2008). Tarihsel Gelişim Bağlamında Türk Halk Müziği Araştırmaları. Millî Folklor Dergisi: Yıl 20, Sayı 78, ss:49-51.
- Büyükıldız Z., (2009). Türk Halk Müziği-Ulusal Türk Müziği. İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Emnalar, A., (1998). Türk Halk Müziği ve Nazariyatı. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- İlerici, K. (1981) Bestecilik Bakımından Türk Müziği Ve Armonisi. Ankara: MEB Yayınları.
- Karp T., (1997). Dictionary of Music. USA: Pres Northwestern University Evanston.
- Reinhard, U.,Reinhard, K.,(2007). Türkiye’nin Müziği. Cilt 2. Ankara: Sun Yayınları.
- Şenol A., (2016). Geleneksel Türk Halk Müziğinde Kullanılan Aksak Ölçülü Türkülerin Flüt Eğitiminde Karşılaşılan Zorluklarının İncelenmesi. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Terzi C., (1992). Türk Halk Müziği Metrik Yapısının Tespit ve Tasnifinde Karşılaşılan Problemler ve Çözüm Yolları. Yayımlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TRT. (2009). Türk Halk Müziği Sözlü Eserler Antolojisi Cilt-1, 2 Akara: TRT Yayınları.
- Özgür, Ü.-Aydoğan, S., (2015) Makamsal Türk Müziği. Ankara:Arkadaş Yayınları.
- Özkan, İ.H., (2006). Türk Musikisi Nazariyatı ve Usulleri. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Öztürk, O. M. (2014). Ağır Zeybeklerin Ritmik Özelliklerinin Geleneksel Usul Teorisi Bağlamında İncelenmesi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Müzik-Bilim Dergisi, Sayı 5. ss: 6-7.
- Özbek, M., (1998). Türk Halk Müziği Terimler Sözlüğü. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Sarisözen, M., (1962). Türk Halk Musikisi Usulleri. Ankara: Resimli Posta Matbaası.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2000). Sosyal Bilimlerde Nitelikli Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Ekler

Ek-1: Extended English Abstract

Introduction

The most important service in the spread of traditional Turkish folk music in Turkey started with the publication of radios established in 1927 after the declaration of Republic. At the same time important compilation studies were also carried out in this period. Some of the collected Turkish folk music were taken into note and an archive was created. With the publication of the songs in this archive on the radio, it became possible for the people to listen to the songs of other regions as well. TRT Turkish Folk Music Repertory "is an important resource for purposes such as research

and investigation in Turkey However, it is known that today's repertoire notes are quite inadequate for accurate singing and playing. In addition to these inadequacies, there are a number of theoretical and conceptual deficiencies and gaps. One of these is the measure or usul which has been debated for many years and does not gain clarity. The measure is universal because it is a mathematical concept. Important educators, thinkers and artists of Traditional Turkish Folk Music have different ideas about this important issue.

Aim

In this study, the meters used in Traditional Turkish Folk Music were examined and re-grouped one by one. Beat, sequencing and mixture, is based on a mathematical basis is explained with examples. In this respect, the subject which is regarded as a technical problem aims to provide an important contribution to the solution of the complexity of method and measurement.

Method

This research was carried out through simple, compound and asymmetric meters selected from approximately 5000 Turkish folk songs in the TRT repertoire. However, this research was also used in "document analysis". The data in the research were obtained by examining the notes appropriate to the subject in the TRT folk song repertoire In this frame, suitable samples are determined according to measurement groups, and attention has been paid to ensure that these samples have enough content to reflect the measured size and the known folk song as far as possible. The selected samples are presented in the form of a chart with the form of measure group, measure number, time signature and metric sequence. However, for each measure guruban, it is given as a short note of folk song. Appropriate measurement suggestions for errors in these examples are indicated by "red measurement lines". Also repertoire in numerical and the prevalence is given in Anatolia.

Findings

Simple meters are meters with the same number of beat and time units. For example: 4/4 scale is a four-beats and four-time scale. It is a simple measure because the unit of beat and time is quadrature. The 3/8 measure is a three-beat, three-time measure. The beat and the time unit is octal, so it is a simple measure. Generally, the measures included in this class are 2/4, 3/4 and 4/4.

However, when we examine the songs which is noted as 5/4, 6/4, 7/4, 8/4, 9/4, it is understood that most of these songs have equal stroke and time values. For example, a 5/4 scale is a simple five-beats measure. If the five-time meter is two beat, it is a 5/8 measure. It has been thought that it would be more appropriate to classify it as a simple measure in the 5/4 or higher scale.

A compound measure is a simple measure whose point is a quadruple beat and time unit. For this reason, the "dotted quadruple equal to three octal note value" is used as the beat unit.

An asymmetric measure is a measure of "quadruple and dotted quadruple" unit beat. The forms of the arrangement are composed of a combination of two and three. For example, the 8/8-point scale consists of two-row and three-row sequences such as 3 + 2 + 3, 3 + 3 + 2 and 2 + 3 + 3. Asymmetric meters in this study. In TRT folk song repertoire, they are recorded on 5/8, 7/8, 8/8, 9/8, 10/8, 7/16, 9/16, 10/16.

Result

It seems that simple, compound and asymmetric measures in the traditional Turkish Folk Music repertoire are used in a wide range of fan. These metrics, which have been analyzed analytically, are grouped according to their current use.

Simple meters: 2/4, 3/4 - 3/8, 4/4, 5/4, 6/4, 7/4, 8/4, 9/4 - 9/2

Compound meters: 6/8, 9/8, 12/8, 18/8, these are within the compound group are not used, 15/8, 21/8.

Asymmetric meters: 5/8, 7/8, 8/8, 9/8, 10/8, 7/16, 9/16, 10/16

1. The measures examined in this research:

Common measure: 2/4, 4/4, 9/8

Common in specific areas: 5/8, 6/8, 7/8, 10/8, 12/8, 9/4, 7/16, 9/16

Very few used: 3/4, 3/8, 8/8, compound 9/8, 10/16

2. Some meters are not properly written. (5/4, 6/4, 7/4, 8/4, 9/4, 18/8)

3. The 5/4, 7/4, 9/4 meters is perceived as a simple meters because of the slow tempo.

4. Some meters acceleration has occurred. (7/8, 9/8, 10/8) to 5/16, 7/16, 9/16

5. The metronome speed of beat and tune is inversely proportional to each other; As the speed increases, the beat decreases and as the speed decreases, the beat increases.

Ek-2: TRT Sözlü Türküler Repertuarında yer alan yaklaşık 5000 türkü ve 700 sözsüz ezgi içerisinde belirlenen, “basit, bileşik, karma” ölçü grubunda notaya alınan ve “diğer ölçülerle birlikte” yazılmış türkülerin dağılımı. (Ölçü belirleme büyük oranda <http://www.repertukul.com/> web sayfası üzerinden yapılmıştır).

	Sözlü Repertuar			Sözsüz Repertuar	
	Ölçü	Notaya Alınan	Diğer Ölçülerle	Notaya Alınan	Diğer Ölçülerle
Basit	2/4	531	7	60	8
	2/2	16	1	-	-
	3/4	27	10	4	1
	3/8	12	-	1	3
	4/4	1382	127	129	26
	5/4	5	8	1	1
	6/4	82	24	4	2
	7/4	22	-	2	2
	8/4	6	10	-	-
	9/4	79	29	110	2
	9/2	-	1	72	-
	Bileşik	6/8	177	8	33
9/8		2	-	-	-
12/8		117	27	18	2
18/8		33	31	1	-
Aksak	5/8	143	7	13	4
	7/8	193	18	14	2
	8/8	24	7	2	-
	9/8	1099	57	119	4
	10/8	444	16	12	3
	7/16	8	-	1	-
	9/16	64	-	9	-
	10/16	9	-	-	-

Ek 3: TRT repertuarında basit, bileşik ve aksak olarak notaya alınan türkülerin kullanıldığı ölçülere ilişkin verilen örneklerin, künye ve ölçüsel yapıları.

Ölçü	Dizilim	Türkünün Adı	Notaya alan	Rep. No.	
Basit	2/4	1+1	Açıl Ey Ömrümün	Ali Can	0950
	2/2	2+2	Madımak Oylum Oylum	N.Tüfekçi	1737
	3/4	1+1+1	Pencereden Bir Taş Geldi	Y.Paşmakçı	2331
	3/8	1+1+1	Ben Çaya İndim	Y.Paşmakçı	0196
	4/4	1+1+1+1	Helkemi Suya Daldırdım	Y.Paşmakçı	1361
	5/4	1+1+1+1+1	Ne Gezen Bacalarda	İ.Akyol	2727
		3+2	Arpa Ektim Biçemedim	M.Sansözen	0398
	6/4	3/4+3/4	Sinemde Bir Tutuşmuş...	M.Özbek	2571
		2/4+2/4+2/4	Aya Baktım Ay Hani	F.Demir	3796
	7/4	1+1+1+1+1+1+1	Şemsiyemin Ucu Kare	M.Sansözen	639
	8/4	4+/4+4/4	Akşam Oldu Yakamadım	D.Yazıcıoğlu	2443
9/4	3+2+2+2	Ay doğar Aşmak İster	Ali Canlı	3133	
	1+1+1+1+1+1+1+1+1	Alıda Verin Barutumu	M.Sansözen	0397	
9/2	1+1+1+1+1+1+1+1+1 1+1+1+1+1+1+1+1+1	Sabai Zeybeği	A.F.Aydın	0586	
Bileşik	6/8	3+3	İndim Dere Irmağa	M.Sansözen	1019
	9/8	3+3+3	Sabahın Yemişi Bir	M.Sansözen	0597
	12/8	3+3+3+3	O Yana Hindi	O.Özdenkçi	1637
	18/8	3+3+3+3	Gelin Gelir Karşıya	N.Tüfekçi	1593
		3+3+3+3	Gül Altında Gergef İşler	M.Sansözen	0671
Aksak	5/8	2+3	Dama Attım Değnekleri	M.Sansözen	0588
		3+2	Merhamet Kıl Kaşı Keman	E.Sürmen	2746
	7/8	2+2+3	Gökte Yıldız Aymısın	A.Yamacı	1612
		3+2+2	Tilkikte Çevirdiler Yolumu	A.Demirel	4607
	8/8	3+2+3	Evlerinin Önü Handır	M. Sansözen	0601
		3+3+2	Benim Adım Dertli Dolap	Y. Paşmakçı	0016
		2+3+3	Elma Tekerlendi	M.Sansözen	0641
	9/8	2+2+2+3	Bahçe Bahçe Gezersin	N.Tüfekçi	0202
		2+3+2+2	Al Tavandan Belleri	M.Sansözen	0409
		3+2+2+2	Aman Aman Nalbandım	M.Sansözen	0204
		2+2+3+2	Yine Derli Dertli	Y.Paşmakçı	0049
	10/8	2+3-2+3	Yar Yüreğim Yar	M.Özbek	3080
		3+2+2+3	Vardım Baktım Demir Kapı..	D.Yazıcıoğlu	1123
		3+3+2+2	Ezel Bahar Olmayınca	TRT İst. Rad.	0057
		2+3+3+2	Kuyudan Su Çekerler	Y.Paşmakçı	2320
	7/16	4+3	Sık Horon	Y.Paşmakçı	0542
		3+4	Dramanın İçinde	Y.Paşmakçı	0059
	9/16	4+5	Dere Geliyor Dere	A. YAmacı	1277
		5+4	Şu Dilmirin Sipsisi	H.Çine	3968
	10/16	5+5	Hacı Faracın Kızısın	Y.Paşmakçı	0053
5+5		Sen Bir Yana Bir Yana	N.Tüfekçi	1663	